

középpálya

Egy műfaj, sok másik között

MENYHÉRT ANNÁVAL BESZÉLGET FODOR PÉTER

– Két esztendővel ezelőtt éppen az Alföld *hasábjain* jelent meg Személyes olvasás című tanulmányod, melyben azt a kérdést járod körül, milyen lehetőségei vannak az (irodalom)tudományos szöveg szerzőjének arra, hogy személyes élettörténeti tapasztalatait is szóba hozza. Miközben fölöttébb alapos és eruditív írásod számos példát bemutatva több nagyon tanulságos válasszal szolgál, az általad működtetett érvelésmód nem helyezi a honi literátori diszkurzusban megszokottnál jobban előtérbe a közvetlen személyes-vallomásos elbeszélői formát. Mi ennek az oka?

– Ezen én magam is gondolkodtam írás közben és utána is. Hogy vajon a gyakorlatban hogyan lenne megvalósítható az, amiről beszélek. Aztán oda jutottam, hogy ez valószínűleg nem magában abban az írásban fog bekövetkezni, hanem később – és talán akkor sem feltétlenül irodalomtudományos szövegben. Az a tanulmány számomra összegzés, bizonyos dolgok okainak felderítése, önértelmezés, saját magam elhelyezése azokban a kontextusokban, amelyekben tanultam, és egyben kilépés is ezekből. Akadtak, akik azt mondták rá, hogy felszabadító hatást tett rájuk – ennek örültem, mert valahogy én is így éreztem magam, amikor kész lett. A legfontosabb – személyes – tanulsága az volt, hogy a nem személyes, objektív(nek gondolt) hang nem az egyetlen járható út, s hogy utána lehet annak menni, hogy miféle tudománytörténeti, kulturális kontextusoktól, kondícióktól függő okai lehetnek annak, hogy ezt olykor (gyakran) nem így gondolják, illetve, hogy ki miért gondolkodik erről így vagy úgy. A(z) (irodalom)tudományosság nem-személyessége egy műfaj, több másik között, s lehet egyben életforma is, amely akkor igazán produktív, ha nem csak adottság, hanem olyan választás, amely reflektál másfajta lehetőségek létezésére is. Annak tudatában, hogy a nem személyes – az adott olvasó történeti, kulturális, családi, egyéni meghatározottságai miatt – személyes is egyben, s hogy mindkettő konstrukció, működési mechanizmus, amely az írás és az olvasás során jön létre.

Egyébként ez a tanulmány sokféle reakciót kiváltott. A témájához illő módon nem is a megszokott útvonalakon, például hivatkozásokkal, hanem személyes kontaktus révén, úgy, hogy ismeretlenektől kaptam emaileket, hogy olvasták, és szeretnének ebbe az irányba is továbblépni, tudnék-e az ő témájukhoz hozzá

Sorozatunkban már pályán lévő, jelentős életművet alkotó szépírókkal és irodalmárokkal beszélget a lap munkatársa, Fodor Péter. Előzmény: Kulcsár-Szabó Zoltán (2005/10.), Térey János (2006/1.), Bényei Tamás (2006/5.), Borbély Szilárd (2006/9.), Grecsó Krisztián (2007/2.)

szólni, további olvasnivalót ajánlani. Úgyhogy talán nem szerénytelenség azt mondani, hogy az, amiről ez a szöveg beszél, esetleg mások írásaiban bontakozhat ki jobban.

– *Visszatekintve mennyiben látsz szoros kapcsolatot neveltetésed, a családi kulturális minták és pályád indulása között?*

– A családi háterem alapvetően meghatározta a pályaválasztásomat, de azért a véletlennek is volt benne szerepe, annak, ahogy a dolgok rátalálnak az emberre. A családom értelmiségi család. Anyai ágon sok tudós van benne, anyai nagyanyám, Zemplén Jolán, tudománytörténész és fizikus volt, az első magyar fizikaprofesszor-nő, és a Műegyetem első női tanszékvezetője. Az ő édesapja, Zemplén Győző, fizikus, akiről egy tételt is elneveztek, meg utcát – ő fiatalon halt meg, az első világháborúban; az ő testvére pedig Zemplén Géza, nemzetközileg ismert vegyész, szerves kémikus – azt mondják, hogy róla mintázta Déry Tibor *Felelet* című könyvében Farkas Zénó professzort. A nagyapám Mátrai László filozófus, különösen a harmincas-negyvenes években a szellemtörténet fontos alakja (*Élmény és mű* – 1940). Az Egyetemi Könyvtár igazgatója volt 1945–1980 között. Akkor még működött az a 19. század végéről származó szokás, hogy az igazgató a könyvtárban lakik, így mi ott laktunk, a második emeleten, a főigazgatói lakásban. A liftajtó egyenesen az előszobánkba nyílt, a hálószobánk pedig kerek volt, mert a kupola alatt helyezkedett el. Akkora teraszunk volt, hogy biciklizni bőven lehetett rajta. Másrészt pedig, mivel a metróépítéshez szükséges robbantás miatt a könyvtár épülete 1974-ben megroggyant, a szobáink fadeszékákból készült oszlopokkal és mennyezettartókkal voltak aládúcolva. Akkor nem tudtam, hogy mindez milyen szokatlan (csak amikor felső tagozatos általános iskolásként láttam a látogatóba érkező barátok, osztálytársak csodálkozását), nekem ez volt a természetes, de valamiféle különösséget, sajátos hangulatot azért éreztem. Az épület ugyanis hétvégeként üres volt (a gondnokot és családját leszámítva, akik szintén ott laktak, de egészen máshol, az udvarról nyílt a lakásuk). Olyankor az udvaron keresztül az oldalsó kapun közlekedtünk. A fürdőszobánkból ajtó vezetett a könyvraktárakhoz. Ha nem volt víz – ami gyakran előfordult – átmentünk a raktáron át a főcsaphoz vízért. A könyvek, a könyvtár így a maguk fizikai valóságában voltak számomra kézzelfoghatók, egészen kicsi koromtól.

Édesapám is irodalmi ember, költőként indult, a nyolcvanas években a kulturális minisztérium irodalmi osztályvezetője volt, most pedig kiadója van, ahol esetenként dolgozom is, könyveket szerkesztek, az *Újraolvasó* és a *Belépő* című sorozatokat is. Édesanyám tanár, külföldieknek tanít magyar nyelvet a Műegyetemen. Szóval az eddigi munkáimban mindig tudtam valamilyen családi előzményre támaszkodni – a tudományban, az írásban, a tanításban (a külföldieknek való tanításban is), az irodalomszervezésben egyaránt, de még az „elsőként nőként” területen is. Csak legújában, a homeopátiával foglalkozva tűnt úgy, hogy ismeretlen terepen járok – amíg édesapám el nem árulta, hogy apai ágon a szépanyám javasasszony volt, és az apai nagymamám, akire sokban hasonlítok, főleg ő nevelte.

Ami pedig a véletlent illeti (persze, nem előzmények nélküli véletlen): a Bölcsészkarra (többek között) azért mentem, mert negyedikes gimnazistaként első he-

lyezett lettem az OKTV-n irodalomból, s így nem is kellett felvételiznem. Fel sem merült ezek után, hogy máshová mehetnék.

– *Egyetemi tanulmányaidat a nyolcvanas évek végén az ELTE magyar-orsz szakán kezdted, később angoltól is abszolutóriumot szereztél. A kilencvenes évek második felében tagja lettél az Általános Irodalomtudományi Kutatócsoportnak. Hogyan emlékszel vissza erre az időszakra?*

– Nagyon pezsgő időszak volt, de kemény küzdelem is. A naivitás levetkőzése. Ezek jutnak először eszembe erről a kérésekről. És hogy sok problémát jelentett nőnek lenni a PhD-időszakban.

Az egyetemen először az orosz szakon találtam komoly szakmai közegre, az elmélyülés lehetőségére. Han Anna óráira jártam, az ő segítségével írtam OTDK dolgozatokat is. A magyar szakdolgozatomat pedig Kulcsár Szabó Ernőhöz írtam, és utána az általa vezetett doktori iskolában kezdtem a PhD-tanulmányokat. Az én évfolyamom volt a második PhD-évfolyam, és amíg még viszonylag kevesen voltunk, élvezetes és inspiráló munkában lehetett részem. Később is érdekes és kihívást jelentő volt az ottani munka, de addigra már elveszett az első időszakra a kis csoportból adódó személyessége, és a tanulásnak az ebből származó nagyon nagy hatékonysága. Később már, a kutatócsoport felfejlődésével, máshová helyeződött a hangsúly, a nagyobb létszámú, sokféle embert vonzó konferenciákra, az ezekhez kapcsolódó kötetekre, és a közös kutatási témában való részvételre.

– *Több ízben is volt alkalmad külföldi egyetemeken tanulni, illetve kutatni: voltál hallgató Moszkvában, ösztöndíjas Amszterdamban és az Egyesült Államokban, éltél Londonban. Hogyan befolyásolták ezek a peregrinációk pályád alakulását?*

– Londonban 1989–1990-ben éltem, s valahogy le is maradtam a rendszerváltásról. Eleinte baby-sitter voltam, több családnál is, és a kulturális különbségek, Nyugat-Európa mássága olyan erőteljes volt, mintha pofont kaptam volna. Ott láttam először Tesco áruházat, amikor elvittek a házigazdák, szóhoz sem tudtam jutni. Azt mondták rólam, valami mély kelet-európai szomorúság van bennem. Pedig csak nehezen tudtam feldolgozni az olyan eseteket, amikor a buddhista (bár angol) családanya, akinek gyerekeire vigyáztam, reggel, amikor zuhogó esőben együtt indultunk, ő autóval munkába, én pedig gyalog, egy parkon át, a húsz pernyi sétára levő iskolába, ahol a nyelvet tanultam, nem azt mondta, hogy elvisz egy darabon, hanem hogy imádkozik, hogy álljon el az eső. Az is nagyon érdekes volt, ahogy az angol nyelv birtokába jutottam: noha nyolc éves koromtól kezdve tanultam, beszélni nem tudtam jól. A második Angliában töltött hónap után egyszer csak begyulladt a fülem, nem hallottam rendesen, minden tompává vált. Aztán amikor ez egy hét után elmúlt, azt vettem észre, hogy valóban tudok angolul, teljesen könnyedén beszéltem. Kért egy kis szünetet a szervezetem, hogy a „rápihenés” után alkalmazhassam, amit megtanultam. Ezt meg a házigazdáim értették meg nehezen.

A többi helyen már ösztöndíjas diákként jártam, és ez alapvetően más helyzet volt. Sokat lehet külföldön tanulni, az új ételektől kezdve a kulturális szokásokig, szabályokig. Ezeknek a mássága eleinte sok nehézséget okoz, de visszatekintve nagyon tanulságosak. Az például, hogy Amerikában, ha valaki bent van az egyetemi szobájában, nyitva hagyja az ajtaját. S hogy nyolc emeletes épület csak a humán

könyvtár, és minden szabadpolcon van. Olyan könyveket kölcsönöztem, amelyeken látszott, hogy még soha senki nem vette kézbe őket – persze, Észak-Karolinában ki olvasna Bahtyinról oroszul? Ott még novemberben is nagyon meleg van, s ezért, hogy az embereknek egy pillanatra se kelljen elhagyni a légkondicionált autót, banki ügyeiket is onnan intézik, autóval odahajtanak, és a benzinkútszerűen kihelyezett automatákon pötyögnek. Néztek ránk, mint a csodabogárra, amikor gyalog cipeltük a bevásárolt dolgokat fel a hegyre, ahol laktunk. Amikor hazajöttem ezekről az utakról, egy darabig Magyarország rendkívül szürkének tűnt.

A szakmai munkámra viszont alapvetően az a tanulság volt nagy hatással, hogy mindig lehet valamit máshogy is látni, s hogy ezt szem előtt kell tartani, legyen szó egy tanulmány vagy kritika megírásáról, vagy emberek közötti együttműködésről. Szeretek kritikát írni, s ha valami esetleg nem tetszik, mindig azt kérdezem magamtól, hogy vajon ennek mi az oka. Hol érhető tetten a máshogy gondolkodás, mi az bennem, és honnan, milyen előfeltevésekből, kondicionáltságból táplálkozik, ami megakadályozza, hogy a szöveg tetsszen nekem. S ha ezt le tudom írni, úgy érzem, mondtam valamit.

– *Az egyetem elvégzése után a miskolci bölcsészkar Modern Magyar Irodalom Tanszékén tanítottál. Fiatal oktatóként mennyiben tudtad alkalmazni azokat a szerepmintákat, amelyeket korábban hallgatóként megismertél? Mennyire volt nehez kollégaként, tanárként elfogadtatni magad egy számodra jórészt ismeretlen környezetben?*

– Egyetem után először gimnáziumban tanítottam, az Eötvös József Gimnáziumban, ahová jártam is. Onnan kerültem Miskolcra, amikor Kabdebó Lóránthoz Kulcsár Szabó Ernőtől eljutott a nála készített, Szabó Lőrincről szóló szakdolgozatom, ő pedig elhívott tanítani. Lelkes voltam, készültem, dolgoztam, és egy idő után úgy éreztem, hogy kifejezetten eredményes a működésem. Egyre igényesebb diákok kezdtek az óráimra járni, közülük jó néhányan ma már irodalmárok, kritikusok, egyetemi oktatók. Aztán fokozatosan nehezebbé vált a helyzetem, főnököm nem nézte jó szemmel azt, amit ő túlságosan szerteágazó érdeklődési körnek tartott, hogy időközben a JAK elnöke lettem, s hogy nem csupán a klasszikus magyar irodalom kutatásával foglalkoztam. Így aztán távoznom kellett onnan – erről nincsenek jó emlékeim. Tanítani egyébként szeretek – és most kifejezetten hiányzik is.

– *A miskolci évek után a Balassi Intézetben kaptál állást, ahol a tanítás mellett tanszékvezetőként az oktatás- és kutatásszervezésben is részt vettél. Mennyiben kellett áthangolnod az oktatásban használt módszertant amiatt, hogy az itteni hallgatóid nem magyar anyanyelvűek voltak? Milyen területet nyitott számodra a diákok „idegen” horizontja a saját kultúrára?*

– Végig szem előtt tartottam, hogy a diákok külföldiek, hogy más kultúrából jöttek. Azt gondoltam, hogy ez nagyon fontos feladat, azt elérni, hogy az itt tanulóknak egyrészt szisztematikus módon szerezzenek ismereteket a magyar kultúráról, másrészt pedig minél több kis szeletét ismerjék meg az élő kultúrának, s ráadásul úgy, hogy ezt a kapott struktúrába be is tudják építeni. Ugyanis egy ország külső image-e főként az ilyesfajta kis szelet-tudásokon keresztül épül: ha egy a Balassi Intézetben tanult diák a későbbiekben nem is fog konkrétan magyar irodalommal,

kultúrával foglalkozni, hanem mondjuk újságíróként dolgozik, Magyarország számára fontos, hogy a szeme megakadjon a magyar vonatkozású híreken, és azokat saját közegében továbbítsa. Ehhez pedig az kell, hogy magabiztosan mozoghasson ezek között a hírek között, hogy tudja, mire érdemes felfigyelnie és mire nem. A képzésnek tehát Magyarország-olvasatokat kellett nyújtania, úgy, hogy a végére a diákok képesek legyenek a magyar kultúrában való eligazodásra és diszkurzív részvételre, legyen elképzelésük arról, hogy az itt élők hogyan látják az országban zajló kulturális, politikai stb. történéseket. Ez egyszerre szisztematikus és szabad típusú oktatást igényel. Azt gondolom, hogy ezt sikerült megvalósítanom, főleg, mivel a hungarológus szak indításához, a tantárgystruktúra kialakításához, az oktatók kiválasztásához eleinte támogatást és szabad kezet kaptam. Aztán megszületett a kisfiam, és amíg vele otthon voltam, az intézetben minden megváltozott: a vezetést először miniszteri biztos, majd az új igazgató vette át, és a tanszékemet beolvasztották a magyar nyelvi tanszék alá. Ez nem csak pozícióvesztést jelentett, hanem azt is, hogy az intézet felfogása megváltozott a hungarológia oktatás tekintetében: ettől kezdve a vezetőség úgy gondolta, hogy a hungarológia oktatása a magyar nyelv oktatásának kiegészítése, nem pedig önálló, egyetemi szintű, egyszerre kultúratudományi orientációjú és gyakorlati szemléletű tevékenység – amilyenként indult. Másfél év után visszamentem egy fél évre, de már nem sikerült a régi állapotokat visszaállítani, tanszékcsoporthoz önállósága egyre csökkent. Azért még beindítottunk egy második évfolyamot, a műfordító képzést, ami a mai napig nagyon sikeres, ezt a vezetőség is támogatta. De úgy éreztem, az adott körülmények között nem érdemes a napi konfliktusokban tovább részt venni – hogy ha egy kicsi gyerek mellől dolgozni járok, akkor a munka legyen szakmailag kielégítő és emberileg békés. Így aztán 2005 szeptemberében, a nyári szünet utáni első munkanapon felmondtam.

– *Egyike voltál azoknak a honi kutatóknak, akik elsőként igyekeztek az amerikai dekonstrukció (pl. de Man, Hillis Miller, Culler munkáinak) belátásait a magyar irodalomtudományos beszédmódba bevezetni, saját szövegértelmező gyakorlatukban termékenyen működtetni. Melyek azok a megfontolások, amelyek számodra a leginkább inspirálóknak bizonyultak ebből a szerteágazó és rétegzett diszkurzusból?*

– A dekonstrukcióban leginkább a kételkedés fogott meg, a kérdés végtelensége és az ezzel járó játék intellektuális kihívása, az, hogy azt állítja, bizonyos értelemben soha nem lehet nyugvópontra jutni, mindig lehetséges még egy és újra még egy lépés, amely az addig felépített gondolatrendszert felboríthatja. Persze ez a folyamat is lehet negatív értelmű nyugvópont, a döntés lehetetlenségébe való belenyugvás. Érthető azoknak az álláspontja is, akik egyfajta etikai nézőpontból éppen emiatt bírálják a dekonstrukciót. Részben ezért is – hogy ezt a fajta kételkedést is figyelembe vegyem – próbáltam később a bahtyini dialóguselmélet és a dekonstrukció között kapcsolódási pontokat találni. Ebben az volt a segítségemre, hogy úgy láttam, mindkét gondolkodási mód kitüntetett szerepet szán az olvasónak. Nagyon egyszerűen fogalmazva, a dekonstrukció esetében az olvasó reflektált kételyeire van szükség ahhoz, hogy az értelmezés mindig továbbléphessen, a bahtyini elméletben pedig magától értetődően szükség van a másikra, ahhoz,

hogy a dialógus létrejöheszen. Úgy próbáltam összekapcsolni ezt a két irányt, hogy a kételkedő olvasást próbáltam segítségükkel leírni és megvalósítani – ebben az értelemben ez előzménye az olvasás személyességéről való gondolkodásnak.

– *Munkáidra nemcsak a különféle teoretikus irányzatok megfontolásainak együttes működtetése jellemző, de az irodalomtudomány és más diszciplínák (pl. kulturális antropológia, pszichológia) kapcsolata iránti fokozott érdeklődés is. Milyennek látod e párbeszéd esélyeit, hatékonyságát?*

– Engem az mindig foglalkoztat – a különböző munkaterületeken is – hogy hogyan lehet az egyik dolgot a leginkább hasznosítani a másik számára, hogyan lehet különböző dolgokat egymással kapcsolatba léptetni. Irodalomtudományi terminológiával ezt a dialógus lehetőségeinek feltérképezéseként lehetne megfogalmazni. A párbeszéd esélyei azon is múlnak, hogy azok, akik az adott területeken dolgoznak, alkatilag mennyire hajlamosak arra, hogy új szempontokat – és ezzel persze új embereket – ismerjenek meg és vigyenek be a már jól ismertek közé. Aztán még mindig kiderülhet, hogy az adott új szempont igazából nem is olyan működőképes egy másik kontextusban, de szerintem érdemes megpróbálni. Az én munkáimban mindenesetre létfontosságúnak tűnik ez a fajta párbeszéd, enélkül nem is tudnának működni – ez inspirál.

– *Miközben több írásodban foglalkoztál a feminizmus és a női irodalom általános problémáival, Kaland és kánon című tanulmányodban a magyar irodalom hagyományozódásában domináns tematikus és műfaji hangsúlyok lehetséges női szempontú módosítására is javaslatot tettél, addig a különböző feminista olvasási modellekkel szemben számos fenntartást is megfogalmaztál. Az ezredfordulón született egyik kritikádban ezt olvashatjuk: „Mostanában fog eldőlni, hogy a feminista irodalomkritika milyen szerepet tölthet be a mai magyar irodalomtudományi iskolák között.” Milyennek látod ma a női szempontú kritika helyzetét, a szélesebb értelemben vett feminizmus jelenkori magyarországi – nem csupán tudományos – hatékonyságát?*

– Mintha mostanra lecsengett volna az a nagyon harcos időszak. Akkoriban az zavart engem, hogy a feminista irodalomtudományt a más – és ebben az oppozícióban férfiként definiálható – iskolák úgy próbálták kezelni, hogy a nők belügyének tartva távol tartották magukat tőle, szakmai és személyes-egzisztenciális síkon is, erre pedig a feminista oldalról hasonló, sértett, de harcos elzárkózás volt a válasz. Azt gondolom, hogy ez mára megváltozott, létjogosulttá váltak a feminista elképzelések abban az értelemben is, hogy mások is dialógusképesnek tekintik őket. A feminizmus egy lett a többi iskola között, ami persze jó is meg rossz is, hiszen veszített a hevességéből, nyugodtabbá vált. Ez kedvez a szakmai munkának, de talán nem tesz jót a lendületnek. De ehhez jobban értenek azok, akik valóban ezzel foglalkoznak.

– *A közelmúltban született tanulmányaidban egyrészt mérlegeled az angolszász traumaelméletek belátásainak irodalom- és kultúratudományi „basználhatóságát”, másrészt szövegértelmező gyakorlatodban az applikáción keresztül bizonyítod is. Mivel magyarázható szakmai orientációdnak ez a módosulása? Kapcsolatba hozható-e ezzel a metodológia áthangolódással az, hogy míg korábban első-*

sorban lírai szövegek elemzésére vállalkoztál, újabban főként elbeszélő művekről értekezel?

– Erre a kérdésre a válaszom a személyes szférájából származik: traumatikus események történtek velem, s elkezdtem a traumáról olvasni. S ahogy az előbb már említettem, az történt, hogy elkezdett az is érdekelni, hogyan hasznosítható az a sok minden tudás, amit ennek kapcsán felhalmoztam, szakmai területen is. És igen, valószínűleg ezért kezdtem elbeszélő művekkel foglalkozni, mert ott nagyobb tere lehet a pszichológia, a traumaelmélet felől érkező értelmezői szempontoknak. Az pedig, hogy mindezt az elméleti keretek felől is átgondoltam, annak volt köszönhető, hogy érzékelttem az úgynevezett pszichologizálásra irányuló egyfajta tiltást abban az irodalomtudományi közegeben, amelyben tanultam, s ennek az okaira kérdeztem rá, azért, hogy átléphessek ezen a tiltáson.

– *2000 és 2006 között, két cikluson keresztül a József Attila Kör elnöke voltál. Az irodalmi egyesület vezetése a szakmai koncepció kialakításán, programok szervezésén kívül magában foglalta a szervezet irodalompolitikai, érdekvédelmi képviselői is. Melyek voltak ennek az összetett munkának a legfontosabb tanulságai?*

– Sokat tanultam, stratégiát, emberekhez való viszonyulást, egy szervezet működtetését, felelősségvállalást. Megtalálni azt, hogy kihez melyik feladat illik, mi lesz az a terület, ahol ő majd a lehető leghatékonyabban tud dolgozni. S voltak céljaim, amelyek, úgy látom, nagyrészt megvalósultak. Szerettem volna valamiképpen hatással lenni a közgondolkodásra, elérni azt, hogy definiáljuk, mit jelent egy írószervezet Magyarországon. Mi a funkciója? Milyen a működésmódja, a szervezeti formája? Amikor a JAK elnöke lettem, már világosan látszott, hogy a rendszerváltás körül kialakult írószervezeti struktúra, az állami finanszírozás módja elavult, csak éppen erről nemigen veszünk tudomást. Fokozatosan átalakult az, hogy mi is egy írószervezet feladata – nemcsak programok szervezése, az irodalom népszerűsítése, a JAK esetében a fiatal írók pályakezdésének segítése (bár ezek is nagyon fontos feladatok, s a JAK-ban arra is szükség volt, hogy mindezt kimondjuk, hogy definiáljuk a szervezetet), hanem az is, hogy beleszólhasson a döntéshozásba a kultúrpolitika irodalmat, írókat érintő kérdéseiben, de nem pusztán informális módon, az itthon szokásos kapcsolati rendszereken keresztül, urambátyám stílusban. Hanem akként, hogy világos legyen, hogy a döntéshozó intézmény, nevezetesen a minisztérium, olyan döntéseket hoz és hajt végre, amelyek tartalmáról előzetesen a civil szakmai szervezetekkel egyeztet. Ehhez azonban arra is szükség van, hogy ezen szervezetek működése, napi megélhetése biztosítva legyen, hogy legyen energiájuk ezekkel a kérdésekkel foglalkozni, vagy, esetenként, megfizetni egy jogászt, olyankor, ha úgy látják, álláspontjuk oly mértékben különbözik a döntéshozóktól, hogy csak így juttathatják azt kifejezésre. És itt következik az ördögi kör: az írószervezet attól a döntéshozó szervtől függ anyagilag, amelynek döntéseit esetenként elleneznie vagy megtámadnia szükséges. Mindennek a megváltoztatásához bizonyos gondolkodásbeli beidegződések megváltoztatására van szükség, akár látszólag nem olyan lényeges kérdéseknél is, például a szóhasználatban. Hosszan törekedtem például arra, hogy különböző fórumokon hangsúlyozzam, ne nevezzük támogatásnak azt az összeget, amelyet a minisztérium az írószervezetek működésére juttat. Nevezzük ezt finanszírozásnak, fenntartásnak: ne arról legyen

szó, hogy egy pozícióban levő valaki kedve szerint juttat vagy nem juttat valamit egy támogatásra szoruló kisebbségnek, hanem arról, hogy a köz pénzből finanszírozza egy általa és a köz által is szükségesnek tartott funkciót ellátó civil szakmai szervezet működését. S ez után következhet az, hogy az így úgymond egyenrangúvá vált írószervezet érdemben, szükségletei és legjobb belátása szerint, képes lesz arra, hogy a gyakorlatban is a kultúrpolitikai folyamatok alakításának része legyen.

– *2003-ban bekerültél az Európai Írókongresszus elnökségébe, 2005-től a szervezet alelnöke vagy. Milyennek látszik ebből a pozícióból a kortárs magyar irodalom európai jelenléte?*

– Nem elsősorban ez volt ott a tét, hanem a szervezeti működés terén tudtam technikákat importálni – ott tanultam meg, hogyan működik szabályosan, demokratikus módon egy társadalmi szervezet, s ebből sok mindent átültettem a JAK-ba. Az EWC nem kifejezetten kulturális érdekeltségű írószervezet, hanem az európai írószervezetek ernyőszervezete, amely azzal foglalkozik, hogyan lehet befolyásolni európai szinten az írókat érintő törvényhozási folyamatokat. (Persze, emellett kulturális rendezvényeket is szervez.) A szerzői jogok, a digitális jogok kitértetett területei ennek az érdekérvényesítési tevékenységnek. Maguk a területek egyébként engem nem vonzanak különösebben, sokkal inkább az érdekelt, hogy milyen stratégiákat lehet az érdekérvényesítés terén alkalmazni. Cserében fel tudtam ajánlani az EWC-nek a személyes, magyar tapasztalataimat, és eleinte meg voltam lepődve, hogy igény van ezekre. Az lehet a helyzet, hogy a volt nyugat-európai államokban az emberek sokkal kényelmesebben, egyszerűbben élhetik az életüket, mivel a szabályozás és a szabályokon belül az egyének mozgásterülete egyértelműbb. Mivel viszont az EWC európai írószervezet, vagyis egyetlen országhoz sem köthető, sok minden nem egyértelmű körülötte – ki finanszírozza a működését, hogyan tartsa a kapcsolatot a tagszervezetekkel, hogyan pályázzon rendezvényekre –, az derült ki, hogy lényegében sokban hasonlít a helyzete a JAK-éhoz, s így az én tapasztalataim hasznosak tudtak lenni.

– *Ha jól tudom, az elmúlt időszakban a narratív identitás, a retorikai elemzés, az elbeszéléselemélet és a lélektan szempontjait egy irodalmon túli diszkurzusterületen is igyekszel működtetni.*

– Ha ez a homeopátia körülírása, akkor igen. Nagyon érdekes fordulatot vett az életem. Amikor 2005 szeptemberében felmondtam a Balassi Intézetben, azt is tudtam, hogy a JAK-elnökségből is már csak egy év van hátra. Addig, mint ezt már az elején mondtam is, mindig az történt velem, hogy valahogyan rám találtak a dolgok, nem én kerestem, hogy mivel is foglalkozzak, hanem adódott. Amikor felmondtam, egy ideig nagyon tanácstalan voltam, s nem jöttem rá, hogy már találkoztam is valami mással – a homeopátiával. (Pont akkoriban a JAK-táborban, az *Álom* című tematikus nap keretében ott járt egy jósnő, aki a tenyeremből azt jóslta, körülbelül 35-40 éves koromban – azaz épp akkor, meglepődtem nagyon – nagy változás fog bekövetkezni nálam szakmai téren. Nem értettem, mert noha már fontolgattam a felmondást, az csak állásváltotatásnak látszott, nem olyasmi-nek, aminek a tenyeremben is mutatkoznia kellene.)

Eltelt egy pár hónap, mire rájöttem, hogy lehet, hogy a homeopátiáról beszélt. Kisfiamat vittem el homeopatához, és így éreztem meg, hogyan működnek a homeopátiás szerek. És elkezdtem olvasni és olvasni, és egyre többet foglalkozni a homeopátiával. Azóta intenzíven tanulok is, a magyar lehetőségek mellett egy angliai levelező kurzusra is beiratkoztam. És könyvet írok a homeopátiáról, Ran Ildikóval, egy Amerikában élő magyar homeopatával együtt – ő a szupervízorom, az ő segítségével veszek fel homeopátiás eseteket. Azt tervezzük, hogy a könyv még az idén megjelenik.

A homeopátiával olyan területre találtam, ahol – a különböző dolgok egymás számára való hasznosítása jegyében – sok mindent kamatoztathatok, amit eddig máshol tanultam. A homeopátiás esetfelvétel során egyfajta olvasási technikára van szükség: az illető beszél magáról, s nekem ebből el kell jutnom ahhoz, hogy egy szert adjak neki. Amikor magáról beszél, egy másik nyelven az adott szer jellemvonásait mondja el. Rajan Sankaran, az egyik leghíresebb mai homeopata elképzelése szerint az emberi lélekben két dal, vagy két szólam létezik. Az egyik az emberi, a másik a nem emberi – ásványi, növényi vagy állati szólam. Az határozza meg, hogy kinek milyen alanyagból készült szer kell, hogy kinél milyen eredetű ez a másik szólam. Az esetfelvétel során bizonyos technikák segítségével erre lehet következtetni. Ez a szólam egyébként akkor jelenik meg, ha az emberi szervezetben egy úgynevezett központi zavar lép fel. A betegségek tüneteit a szervezetnek a zavar elhárítására tett erőfeszítései hozzák létre, vagyis a tünetek a zavarról beszélnek – kvázi olvasni lehet őket. A homeopata ugyanakkor egyfajta tolmácsi funkcióban van: összeköttetést teremt a beteg és a szer között, majd magukra hagyja őket, hogy a beteg a potenciált (sorozatosan, akár ötvenezerszer is hígított és ütve rázott) szerben található információt és energiát hasznosítsa. A homeopátia hatásmechanizmusa még nem tisztázott, a mai orvostudományi keretek közé nem igen fér be, hiszen nem biokémiai módon hatnak a szerek, hanem energia és információ átadása révén. A homeopátiás szer a szervezetben mesterséges betegségállapotot hoz létre, amely, ha a természetes, az eredeti betegséghez kellően hasonló (a homeopátia alapelve: hasonlót a hasonlóval gyógyítani), kioltja azt, és a beteg meggyógyul.

Mióta homeopátiás szakirodalmat, esettanulmányokat olvasok, azt vettem észre, hogy az ezekhez kellő olvasásmód beszűrődik abba, ahogy irodalmat olvasok és értelmezek – és ezt nagyon termékenynek találom. A Benjamin Wilkomirskiről szóló tanulmányomon már látszik a homeopátia lenyomata.